

משטר ההפרדה (באנגלית Separation ובאפריקאנס Apartheid)

חסן ג'בארין¹

פורסם בעיתון פסל אל-מקאל ב-11 באפריל 2008, לרגל יום השנה הראשון לגלות הפוליטית של ד"ר עזמי בשארה

במבט לאחור, אפשר לומר שחל מפנה ברור בגזענות הישראלית. עד לפני כמה שנים הפעילה ישראל את גזענותה ללא חוקים ממלכתיים ישירים. זה היה אחד ההבדלים בין ישראל ובין משטר האפרטהייד (ההפרדה) בדרום אפריקה, שגזענותו היתה חשופה ומעוגנת בחקיקה ישירה. אם נסתכל היום על הגדה המערבית, נראה כי מונהג שם אפרטהייד על פי כל קנה מידה, אף כי מבחינה רשמית אין חקיקה ראשית שמסדירה את מדיניות ההפרדה. למשל, בגדה המערבית סוללים כבישים ליהודים בלבד, מציבים מחסומים נגד תנועת הפלסטינים בלבד וחופש התנועה שם מובטח אך ורק ליהודים. עם זאת, אין חקיקה ישראלית המסדירה מדיניות זו. משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, לעומת זאת, עיגן את המדיניות הדומה בחוקים.

אולם, מדינת ישראל מביעה היום נכונות לאמץ חוקי הפרדה גזעניים ישירים בכל פלסטין ההיסטורית. בראשם, כפי שראינו, עומד החוק נגד איחוד משפחות של פלסטינים משני צדי הקו הירוק. הפרשיות של עזמי בשארה ובל"ד, שהחלו בשנת 1995 ונמשכות מאז, כמו גם שינויי חקיקה, מאפשרים להבין את השינויים שחלו בזירה הישראלית.

הפרשה הפוליטית-המשפטית הראשונה הקשורה בעזמי בשארה היתה בשנת 1995. באותה שנה הוגשו לרשם המפלגות בקשות נגד רישומה של בל"ד כמפלגה אולם הרשם אישר לבסוף את רישומה. ב-1999, בעקבות ראיון שפורסם במוסף הארץ, שבו טען בשארה כי מרכיביו של העם היהודי התהוו אחרי הקמת מדינת ישראל, הגישו פעילים מהימין בקשה נוספת לפסול את בל"ד. היועץ המשפטי לממשלה אז, אליקים רובינשטיין, התנגד לבקשת הפסילה. ואולם, בשנת 2001 הגיש רובינשטיין עצמו שני כתבי אישום נגד בשארה, בסיוע השב"כ. הוא אף הודה בבית המשפט כי התייעץ עם השב"כ בנושאים שעמדו מאחורי הטיעונים בכתבי האישום. בשנת 2003 הגישו היועץ המשפטי והשב"כ בקשה נוספת נגד התמודדותם של בשארה ובל"ד בבחירות לכנסת, אך בית המשפט העליון דחה אותה ברוב של שבעה שופטים נגד ארבעה.

עד שנת 2000 הרדיפה הפוליטית של בשארה ובל"ד היתה מצד החברה האזרחית הימנית. בשנת 2000 חל מפנה, והממסד המשפטי והביטחוני עצמו החל לרדוף אותם. בכמה מקרים נתן בית המשפט העליון אישור לבצע האזנות סתר לבשארה.

---

¹ עו"ד חסן ג'בארין הוא המייסד והמנכ"ל של עדאלה.

הסלמה זו באה בעקבות המדיניות האסטרטגית הישראלית המוכרת כמדיניות ההפרדה, שנועדה להגדיר מחדש את זהותה של ישראל כמדינה יהודית ואשר החלה באופן אינטנסיבי תחת ממשלת שרון. משסיימה ישראל את תוכנית ההתפשטות והשליטה בפלסטין ההיסטורית, התחוור לה כי התמדה במצב של שליטה בעם אחר אינה אפשרית. לכן החלה ישראל לחפש פשרה המתבססת על הפרדה לאומית בפלסטין ההיסטורית ופתחה בפעולות להקמת חומת ההפרדה, לסלילת הדרכים העוקפות סביב ירושלים וכבישי האפרטהייד בגדה המערבית ולהפרדת הגדה המערבית מרצועת עזה. אגב, תוכנית "ההתנתקות" של שרון הובילה למעשה גם לניתוק עזה משאר שטחי פלסטין.

בתוך הקו הירוק מקבלת מדיניות ההפרדה ביטוי אחר. ישראל אינה מקימה חומת הפרדה, דרכים עוקפות או כבישי אפרטהייד בתוך הקו הירוק, אך היא חותרת לריקון תחומי הקו הירוק מביטויי הערביים והפלסטיניים מצד אחד, ודורשת מהערבים נאמנות למדינה היהודית מצד שני, הכל לפי עקרון ההפרדה. מדיניות ההפרדה המופנית נגד הפלסטינים בתוך הקו הירוק מתבססת על הפרדתם מהפלסטינים בשטחים הכבושים. מדיניות זו ננקטת בסיוע החוק למניעת איחוד משפחות, איסור על ביקורים במדינות ערביות המוגדרות על ידי ישראל "מדינות אויב", שימוש במה שמכונה "חוקי בשארה" ואף איסור על קבלת שירותים פשוטים בשטחים הכבושים, כמו החוק האוסר על תיקון כלי רכב ישראליים בגדה המערבית הכבושה. ה"נאמנות" שבה מדובר מקבלת ביטוי בדרישה שמפנה הממסד אל האזרחים הערבים לשרת ב"שירות אזרחי". עוד אנו עדים להצעות חוק חדשות, הדורשות מחברי הכנסת הערבים נאמנות למדינה היהודית ומסמיכות את שר הפנים לשלול את האזרחות ממי שאינו נשבע לה אמונים.

לכן המדינה היהודית היום אינה רק מבקשת לממש את זכות ההגדרה העצמית של היהודים. זוהי מדינה הפועלת גם נגד הזהות הערבית-הפלסטינית בתוך הקו הירוק. אין להבין מכך שהיא לא פעלה נגד הזהות הערבית-הפלסטינית בעבר, אבל היום פעילות זו לובשת צורה חוקית חדשה. אם בעבר היינו אנו, הפלסטינים אזרחי ישראל, בעיה ביטחונית מנקודת המבט של המדינה, היום אנו מהווים איום אידיאולוגי. החוקים הללו הם ביטוי אידיאולוגי לכך. לא במקרה השיח בעניין "האיום הדמוגרפי" עולה היום יותר מאי פעם. ואין זה מקרה גם, שראש השב"כ מצהיר כי האזרחים הערבים מהווים "איום אסטרטגי" על מדינת ישראל.

מבחינה זו, המתקפה על בשארה נובעת מהפרויקטים שהוא ניסה לקדם, ובראשם "מדינת כל אזרחיה", שהיא ההיפך הגמור ממדיניות ההפרדה הגזעית. מדינת כל אזרחיה גם חותרת תחת הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. ברור שפרויקט מדינת כל אזרחיה מתנגש חזיתית עם מדיניות משטר ההפרדה, המתבסס על ההפרדה בין יהודים לפלסטינים וכן על הפרדה בין פלסטינים לבין עצמם. פרויקט מדינת כל אזרחיה מדגיש כי הקשר בין הפלסטינים בישראל ובין האומה הערבית הוא זכות טבעית, בהיותם אזרחים ילידי הארץ, בניגוד להגדרה המחודשת של המדינה. הגדרה מחודשת זו סותרת את האפשרות שהערבים בארץ יבליטו סמלים ערביים.

אנו תוהים מדוע בבל"ד לא שוקלים את הרחבת פרויקט מדינת כל אזרחיה כך שתכלול את הדרישה לכוון משטר דמוקרטי לכל אזרחי ותושבי פלסטין ההיסטורית – גם אם בעתיד יהיו בה שתי מדינות – באופן שהמשטר הדמוקרטי יהיה חייב לכבד את זכויותיהם של כלל האזרחים: חופש התנועה, חופש המגורים וחופש התעסוקה בפלסטין ההיסטורית, כולל כמובן זכות השיבה.

משטר דמוקרטי לכלל האזרחים והתושבים יכול להיות דומה למשטר הקיים באיחוד האירופי, המבטיח זכויות אדם לכל אף שיש בו כמה וכמה לאומים ומדינות. הצעה זו יכולה להיות מעבר לדיון על הפתרון של "מדינה אחת" או "שתי מדינות", והיא מהווה תשובה פוליטית למשטר ההפרדה בפלסטין ההיסטורית.

בכל אלה אין חדש; שלושת המאמרים שבשארה פירסם לאחרונה שמים דגש על גישה זו לקידום פרויקט מדינת כל אזרחיה והרחבתו.